

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНЬСЬКА
ГЕЛЬСІНСЬКА
СПІЛКА З ПРАВ
ЛЮДИНИ

АНАЛІТИЧНА ДОВІДКА

Фіксація завданої шкоди
та отримання компенсації
суб'єктами підприємницької
діяльності за шкоду завдану
Російською Федерацією

Черкаси 2023

Аналітична довідка

Фіксація завданої шкоди та отримання компенсації суб'єктами підприємницької діяльності за шкоду завдану Російською Федерацією.

Виконавець: **Тарас Щербатюк** керівник громадської приймальні Української Гельсінської спілки з прав людини у м. Черкаси.

Матеріал підготовлено за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Права людини в дії», яка впроваджується УГСПЛ.

Погляди та інтерпретації, представлені у цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID, Уряду США. Відповідальність за вміст публікації несуть виключно автори та УГСПЛ

У світі USAID є однією з провідних установ у сфері розвитку, яка виконує роль каталізатора цих процесів та допомагає досягати позитивних результатів. Діяльність USAID є проявом доброчинності американського народу, а також підтримує просування країн-отримувачів допомоги до самостійності та стійкості та сприяє забезпеченню національної безпеки та економічного добробуту США. Партнерські стосунки з Україною USAID підтримує з 1992 року; за цей час, загальна вартість допомоги, наданої Україні з боку Агентства, склала понад 3 млрд. доларів США. До поточних стратегічних пріоритетів діяльності USAID в Україні належать зміцнення демократії та механізмів досконалого врядування, сприяння економічному розвитку та енергетичній безпеці, вдосконалення систем охорони здоров'я та пом'якшення наслідків конфлікту у східних регіонах. Для того, щоб отримати додаткову інформацію про діяльність USAID, просимо Вас звертатися до Відділу зв'язків з громадськістю Місії USAID в Україні за тел. (+38 044) 521-57-53. Також пропонуємо завітати на наш вебсайт: <http://www.usaid.gov/ukraine>, або на сторінку у Фейсбук: <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>.

ЗМІСТ

Вступ	4
Фіксація завданої шкоди	5
Правові основи щодо відшкодування шкоди	11
Отримання компенсації за завдану шкоду	14
Висновок	16

Вступ

Воєнні злочини, які вчиняються Російською Федерацією в Україні стали безпрецедентними з часів Другої світової війни. Щодня від обстрілів гинуть десятки цивільних осіб, руйнується інфраструктура України, знищується рухоме та нерухоме майно фізичних, юридичних осіб.

Загальна сума прямих збитків підприємств, включно з державними, та приватних осіб-підприємців оцінюється в **\$13 млрд**. З них **\$9 млрд** – частка збитків великих та середніх підприємств. Загальні непрямі втрати сягають **\$33,1 млрд**. А необхідна сума для відновлення підприємств – **\$24,9 млрд**.¹

Перед нашою державою постало складне та важливе завдання щодо притягнення Російської Федерації до політичної, економічної та правової відповідальності за вчинені злочини. Відшкодування завданої шкоди є чи не найважливішим завданням, яке повинно бути вирішено у найкоротший строк з застосуванням міжнародних та національних механізмів.

Метою дослідження, яке провели правозахисники громадської приймальні Української Гельсінської спілки з прав людини в м. Черкаси, є визначення проблем з фіксацією збитків, які зазнали суб'єкти підприємницької діяльності та отримання ними компенсації за завдану шкоду.

¹ <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-zavdani-ukrayinskomu-biznesu-vnaslidok-rosiyskoyi-agresiyi-otsinyuyutsya-v-13-mlrd/>

Фіксація завданої шкоди

Перед подачею позовів до Російської Федерації та/або вчинення інших дій з метою відшкодування завданої шкоди необхідно здійснити фіксацію завданої шкоди та оцінити збитки, які зазнав суб'єкт підприємницької діяльності.

Втрати бізнесу можливо класифікувати за такими ознаками:

- **знищення** чи пошкодження майна;
- **упущена вигода** від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності;
- **втрати** від неоплачених товарів робіт і послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.

Постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, який встановлює процедуру визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року.

п. 18 п. 2 Порядку передбачено, що визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за таким напрямом: економічні втрати підприємств (крім підприємств оборонно-промислового комплексу), у тому числі господарських товариств, - напрям включає втрати підприємств усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна, втрати фінансових активів, а також упущену вигоду від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності.

Основними показниками при оцінюванні є:

- **вартість** втраченого, знищеного чи пошкодженого майна державних підприємств, у тому числі господарських товариств, у статутному капіталі яких державі належить 50 та більше відсотків акцій (часток, паїв);
- **вартість** втраченого, знищеного чи пошкодженого майна підприємств недержавної форми власності;
- **вартість** втрачених фінансових активів державних підприємств, у тому числі господарських товариств, у статутному капіталі яких державі належить 50 та більше відсотків акцій (часток, паїв);
- **вартість** втрачених фінансових активів підприємств недержавної форми власності;
- **упущена вигода** державних підприємств, у тому числі господарських товариств, у статутному капіталі яких державі належить 50 та більше відсотків акцій (часток, паїв);
- **упущена вигода** підприємств недержавної форми власності;
- **втрати** державних підприємств, у тому числі господарських товариств, у статутному капіталі яких державі належить 50 та більше відсотків акцій (часток, паїв), від неоплачених товарів, робіт і послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях;
- **втрати** підприємств недержавної форми власності від неоплачених товарів, робіт і послуг, наданих та спожитих на тимчасово окупованих територіях.

Визначення шкоди та збитків підприємств здійснюється відповідно до методики, затвердженої спільним наказом від 18 жовтня 2022 року № 3904/1223 Мінекономіки та Фонду державного майна за погодженням з Мінреінтеграції.

Методика застосовується під час оцінки (визначення розміру) реальних збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності внаслідок втрати, руйнування або пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, оцінки (визначення розміру) упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання.

Відповідальними за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є:

1. Міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, які є уповноваженими органами управління, - в частині державних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі, що належать до сфери їх управління;

2. Обласні, Київська міська держадміністрації (на період воєнного стану - військові адміністрації) - в частині підприємств недержавної форми власності, господарських товариств (крім тих, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі), які розміщуються на території відповідних областей та м. Києва.

Порядком також затверджено Загальні засади оцінки збитків, завданих майну та майновим правам внаслідок збройної агресії Російської Федерації, які є обов'язковими для використання під час розроблення методик оцінки шкоди та збитків та встановлюють єдині підходи та основні вимоги до проведення оцінки відповідних збитків.

Оцінка збитків, завданих постраждалим, здійснюється шляхом проведення аналітичної оцінки збитків, стандартизованої, незалежної оцінки збитків або є результатом проведення судової експертизи:

1. Аналітична оцінка шкоди та збитків проводиться органами державної влади або органами місцевого самоврядування самостійно або із залученням фахівців, підприємств, установ, організацій будь-якої форми власності, а також може проводитися самостійно підприємствами, установами, організаціями з урахуванням вимог стандартної методології, що визначені цими Загальними засадами та відповідними методиками оцінки шкоди та збитків, передбаченими пунктом 5 Порядку.

2. Стандартизована оцінка збитків проводиться органами державної влади або органами місцевого самоврядування, яким Кабінетом Міністрів України надано повноваження щодо визначення розміру збитків, завданих внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, ракетно-бомбових ударів, спричинених збройною агресією Російської Федерації, із використанням стандартного набору вихідних даних та дотриманням вимог стандартної методології, що визначені Загальними засадами та відповідними методиками оцінки шкоди та збитків.

3. Незалежна оцінка збитків проводиться суб'єктами оціночної діяльності - суб'єктами господарювання, визнаними такими Законом України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні".

4. Проведення судової експертизи, що пов'язана з оцінкою збитків, відповідно до Закону України "Про судову експертизу", з урахуванням особливостей методичного регулювання оцінки збитків, спричинених втратою, руйнуванням та пошкодженням майна державної, комунальної та приватної форм власності в ході збройної агресії Російської Федерації, визначених цими Загальними засадами та методиками оцінки шкоди та збитків.

Прийняття відповідного порядку є позитивним та практичним кроком для визначення завданої шкоди. Однак, повноцінна реалізація права на відшкодування збитків суб'єктам підприємницької діяльності може наштовхнутися на практичні складнощі, зокрема:

1. У порядку не визначено вид експертизи, який повинен проводитися для оцінки визначення розміру завданої шкоди. Надалі при розгляді Національними та Міжнародними органами питання компенсації завданої шкоди, можуть виникнути питання юридичного визнання наданих звітів з оцінки визначення шкоди, які виготовлені суб'єктами незалежної оцінки.

2. Документом не визначено порядок проведення оцінки Обласними державними адміністраціями та критерії відбору уповноважених осіб за її проведення. Внаслідок даної невизначеності виникають труднощі в Обласних державних (військових) адміністраціях при організації відповідної роботи та суб'єктів підприємницької діяльності при поданні відповідних заяв для проведення оцінки.

Як наслідок даної невизначеності суб'єкти підприємницької діяльності, майно яких було знищено не мають змоги оперативно провести економічну оцінку завданих збитків.

Історія постраждалих підприємців з м. Умань² є підтвердженням даного висновку.

Вікторія має свій бізнес в Умані. Проте частина будівель, які вона здає в оренду, була знищена 24 лютого 2022 року внаслідок дій Російської Федерації. Станом на сьогоднішній день органи місцевого самоврядування та виконавчої влади не провели оцінку завданої шкоди її бізнесу.

Що стосується оцінки пошкодженого майна, у даному випадку слід керуватися Порядком виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 473.

Відповідно до порядку забезпечення проведення комісійного обстеження пошкоджених об'єктів уповноваженим органом утворюється комісія, до складу якої залучаються фахівці/фахівець, який здобув вищу освіту у галузі знань "Будівництво та архітектура", крім спеціальності "Геодезія та землеустрій".

За результатами комісійного обстеження складається акт обстеження об'єкта, пошкодженого внаслідок військових дій, спричинених збройною агресією Російської Федерації (далі - акт комісійного обстеження), у якому, зокрема, зазначається:

- **інформація** про уповноважений орган, який утворив комісію, склад комісії та рішення щодо її утворення, дата обстеження;
- **інформація** щодо форми власності та власника (управителя) пошкодженого об'єкта (за наявності);
- **інформація** про пошкоджений об'єкт - назва, адреса, загальна площа, кількість поверхів, секцій тощо;
- **інформація** щодо обсягу та ймовірних причин пошкоджень (якщо можна визначити);
- **інформація** щодо виконаних на дату обстеження ремонтно-відновлювальних робіт на об'єкті;
- **висновки** щодо необхідності проведення технічного обстеження відповідно до пункту 9 Порядку.

До акта комісійного обстеження обов'язково додаються результати фотофіксації об'єкта, що свідчать про характер та обсяг руйнувань.

Організація та координація виконання невідкладних робіт здійснюється виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, а в разі їх відсутності - військовими адміністраціями на підставі заяв (повідомлень) громадян, підприємств, установ та організацій, інформації, отриманої із засобів масової інформації, від центральних органів виконавчої влади (ДСНС, Національної поліції), військових формувань тощо.

² https://procherk.info/news/7-cherkassy/110488-v-umani-cherez-vjynu-strazhdajut-pidpriemstva-odne-rozbomblene-vzhe-rik-inshe-neschodavno?fbclid=IwAR3mcYpuKh_VyXhKZpGSA78I-g8HCFYti1cqnJCGI0YT8j5FWdnCXJTqM0o

Після створення відповідного функціоналу комісія формує акт комісійного обстеження в електронній формі за допомогою засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг.

Акти комісійного обстеження передаються держателю Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, протягом місяця з дати його створення. Уповноважений орган за можливості письмово повідомляє власника (управителя) про результати комісійного обстеження шляхом надсилання копії комісійного акта протягом трьох календарних днів з дня складання такого акта або шляхом надсилання засобами Порталу Дія.

Таким чином, задля збору доказів завдання шкоди, рекомендуємо суб'єктам підприємницької діяльності наступне:

1. **Визначити** перелік втраченого, пошкодженого чи знищеного майна (акт інвентаризації такого майна). Підготувати балансову довідку, що це майно перебувало на балансі підприємства.
2. **Перевірити** наявність правовстановлюючих документів на майно (технічна документація на майно, технічні паспорти БТІ, паспорти на обладнання, на транспортні засоби тощо).
3. **Зафіксувати** факт пошкодження або знищення майна та отримати:
 - Акт про пожежу за підписом представників комісії з ДСНС. У акті повинна бути вказана причина пожежі.
 - Витяг з ЄДРДР про порушення карної справи за ст. 438 (Порушення законів та звичаїв війни). У матеріалах справи необхідно щоб були фото та відеоматеріали пошкодженого майна та опис місця події з зазначення причин пошкодження майна.
4. **Ініціювати** проведення оцінки вартості пошкодження майна та економічних втрат підприємства.

Для проведення оцінки необхідно направити заяву про проведення оцінки до органу місцевого самоврядування та Обласної державної (військової) адміністрації або провести незалежну оцінку шляхом залучення експертної організації.

5. **Ініціювати** проведення вибухотехнічної експертизи для визначення фактичних даних (обставин), що пов'язані з визначенням групової належності та єдиного джерела походження вибухових пристроїв в цілому вигляді або за їх фрагментами (осколками), елементів вибухових пристроїв, обставин вибуху
6. **Пересвідчитись**, що інформація про факт пошкодження майна внесена до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації. Для цього необхідно звернутися Міністерства інфраструктури з відповідним запитом для отримання інформації.

Правові основи щодо відшкодування шкоди

Загальні засади відшкодування майнової шкоди передбачені у ст. ст. 22, 1166 ЦК України та ст. 225 ГК України. Їхніми нормами передбачено, що особа, якій завдано збитків у результаті порушення її цивільного права, має право на їх відшкодування, а шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

При вирішенні спорів про відшкодування шкоди за даною статтею, доказуванню підлягає: факт спричинення шкоди, протиправність дій заподіювача шкоди і його вина, причинний зв'язок між протиправною дією та негативними наслідками. Відсутність хоча б одного з таких елементів виключає відповідальність за заподіяння шкоди. Деліктна відповідальність за загальним правилом настає лише за наявності вини заподіювача шкоди.

Ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» зазначено: «Російська Федерація як держава-окупант відповідно до IV Гаазької конвенції про закони і звичаї війни на суходолі та додатка до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 року, Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року несе відповідальність за порушення захисту прав цивільного населення».

Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 12.05.2022 у справі № 635/6172/17 (п. 50) дійшла висновку, що Російська Федерація як держава-окупант несе відповідальність за порушення захисту прав цивільного населення.

Низка резолюцій Міжнародних організацій також вказали на вину Російської Федерації у вчиненні злочинів на території України:

1. Відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1 від 02 березня 2022 року військова агресія Російської Федерації була засуджена як така, що порушує статтю 2 (4) Статуту ООН, а також суверенітет, незалежність та територіальну цілісність України. Крім того, Російську Федерацію було зобов'язано припинити застосування сили проти України та вивести свої збройні сили за межі міжнародновизнаних кордонів України.

2. Міжнародний суд ООН, який у своєму наказі про забезпечувальні заходи від 16 березня 2022 року у справі щодо звинувачень в геноциді за конвенцією про попередження та покарання злочину геноциду (Україна проти Російської Федерації) зобов'язав Російську Федерацію припинити військову агресію проти України.

3. Генеральна Асамблея ООН прийняла Резолюцію ES-12/1 від 24 березня 2022 року, якою додатково засуджує військову агресію Російської Федерації проти України, вимагає від Російської Федерації припинення військових дій, в тому числі проти атак проти цивільних осіб та цивільних об'єктів, а також засуджує всі порушення міжнародного гуманітарного права та порушення прав людини та вимагає безумовного дотримання міжнародного гуманітарного права, включно із Женевськими Конвенціями 1949 року та Додаткового протоколу I 1977 року до них.

Відповідно до судової практики, майнова шкода відшкодовується в порядку цивільного судочинства шляхом звернення до суду з відповідним позовом до винної особи. При цьому позивач зобов'язаний надати докази, що підтверджують факт заподіяння шкоди та її розмір, а також винуватість конкретної особи у її вчиненні.

З огляду на воєнний стан та складнощі з доказуванням вини загальна практика з відшкодування шкоди є досить складною та малоефективною.

Водночас слід зважати на вже усталену практику українських судів щодо відшкодування шкоди суб'єктам підприємницької діяльності.

Починаючи з листопада-грудня в реєстрі судових рішень українські суди почали приймати рішення щодо відшкодування збитків на користь підприємств, що їх зазнали.

Прикладами наведених рішень є:

- 1. Рішення** від 18.10.2022 по справі № 922/916/22, яким суд задовольнив позов повністю та стягнув держави Російська Федерація на користь Товариства з обмеженою відповідальністю «Новаагро Україна» 977 419,06 грн. збитків;
- 2. Рішення** від 21.11.2022 по справі № 922/1059/22, яким суд задовольнив позов Товариства з обмеженою відповідальністю «СПЕЦБУД-3» та стягнув з Російської Федерації 17'117'000 грн. збитків, завданих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України та багато інших.

Подання позовів до Російської Федерації стало можливим завдяки рішенням Верховного Суду України (постанова від 14 квітня 2022 року (цивільна справа № 308/9708/19), в якому суд дійшов висновку, що після початку війни в Україні з 2014 року суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено Російську Федерацію, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії Російської Федерації, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.

Велика Палата Верховного Суду у своїй постанові від 12.05.2022 у справі № 635/6172/17 (п. 49) підтримала правовий висновок, викладений у постанові від 14.04.2022 у справі № 308/9708/19 колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду, стосовно того, що суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, суд України має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.

Таким чином Верховний Суд України зробив виключення із вищенаведеного загального правила про судовий імунітет, посилаючись на застосування так званого «деліктного винятку» (tort exception), згідно якого будь-який спір, що виник на території України у громадянина України, навіть з іноземною країною, може бути розглянутий і вирішений судом України як належним та повноважним судом.

Законодавство України також допускає можливість відшкодування майнової шкоди також і в порядку кримінального судочинства. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 1177 ЦК України, ч. 2 ст. 127, ч. 1 ст. 128 та ч. 1 ст. 129 КПК України особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, має право під час кримінального провадження до початку судового розгляду пред'явити цивільний позов до обвинуваченого або особи, яка несе цивільну відповідальність за його дії, а суд, ухвалюючи обвинувальний вирок, задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому. У даному випадку потерпілим необхідно дочекатися обвинувальних вироків, що в умовах триваючого збройного конфлікту може затягнутися на тривалий час.

Варто зазначити, що попри складнощі зі стягнення шкоди в Цивільному та кримінальному судочинстві потерпілим необхідно використовувати всі наявні можливості: подати позови до Російської Федерації про відшкодування шкоди та цивільні позови в рамках відкритого кримінального провадження.

Отримання компенсації за завдану шкоду

Можливість відшкодування завданих збитків суб'єктам підприємницької діяльності закріплена в законопроекті «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації».

Проектом закону передбачено, що відшкодування шкоди завданої майну юридичної особи, фізичної особи підприємця внаслідок збройної агресії Російської Федерації надається на підставі заяви про отримання відшкодування шкоди завданої майну юридичної особи, фізичної особи-підприємця (далі-заява про відшкодування шкоди юридичній особі, фізичній особі-підприємцю), яка подається особою або її законним чи уповноваженим представником до Фонду відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Однак, станом на сьогоднішній день законопроект не розглянуто комітетами Верховної Ради України.

Єдиним законом, який регулює порядок надання компенсації за завдану шкоду внаслідок агресії Російської Федерації є закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України».

Відповідно до закону об'єктів нерухомого майна відносяться: квартири, інші житлові приміщення, будинки садибного типу, садового або дачного будинку (у тому числі фінансування придбання такого приміщення/будинку, що буде споруджений у майбутньому, або інвестування/фінансування його будівництва).

Таким чином до переліку ввійшли лише об'єкти житлового призначення. Аналогічні норми щодо визначення об'єктів нерухомого майна також містяться у підзаконних нормативних актах (Постанови КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 та від 21 квітня 2023 р. № 381).

Так, в Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги постраждалим від надзвичайних ситуацій та розміру грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації встановлено, що грошова компенсація надається постраждалим, які є власниками житла, яке перебуває на контрольованих Україною територіях та було зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації.

Таким чином у випадку знищення або пошкодження об'єктів нерухомого майна не житлового призначення, в яких зокрема проводиться господарська діяльність, його власники не матимуть можливості отримання компенсацію.

Законом також встановлено суб'єктів, які мають змогу отримати компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України:

- **Фізичні особи;**
- **Об'єднання співвласників** багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (у разі якщо співвласники самостійно здійснюють утримання багатоквартирного будинку та в цьому будинку не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, не призначено управителя, відсутній житлово-будівельний (житловий) кооператив, який здійснює його утримання), - у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку.

Аналогічні суб'єкти встановлені у порядкух надання компенсації шкоди за пошкоджене та знищене майно, які затверджені постановами КМУ від 18 грудня 2013 р. № 947 та від 21 квітня 2023 р. № 381.

З огляду на правове не врегулювання можливості отримання відшкодування завданої шкоди Російською Федерацією суб'єктам підприємницької діяльності необхідно:

1. **Доопрацювати** та прийняти закон «Про відшкодування шкоди завданої потерпілому внаслідок збройної агресії Російської Федерації».
2. **Визначити** процедуру черговості отримання відшкодування суб'єктами господарської діяльності.

Висновок

Станом на сьогоднішній день питання відшкодування завданих збитків Російською Федерацією бізнесу є неврегульованим. Суб'єкти підприємницької діяльності не мають змоги отримати компенсацію за завдану шкоду Російською Федерацією та вимушені самостійно вирішувати проблеми.

Законопроекти щодо надання компенсації бізнесу, який зазнав впливу через російську агресію, залишаються ініціативами низки народних депутатів та не отримали підтримку парламенту. Правове неврегулювання даного питання посилює негативні наслідки для бізнесу, який не має гарантій підтримки у випадку виникнення форс мажорних обставин, які можуть виникнути внаслідок війни.

В умовах невизначеності бізнесу залишається лише фіксувати збитки та організувати роботу зі збору доказів співпрацюючи з правоохоронними органами, органами виконавчої влади та місцевого самоврядування, суб'єктами оціночної діяльності..

Зібрані докази та зафіксовані факти завдання шкоди можуть бути своєрідними активами у майбутньому, які дадуть змогу отримання відшкодування/компенсацію за отриману шкоду внаслідок агресії Російської Федерації.

Також необхідно активізувати роботу з прийняття національних (законів, державних програм) та локальних нормативних актів (місцевих цільових програм), які будуть спрямовані на підтримку бізнесу, який зазнав негативного впливу внаслідок збройного конфлікту в Україні.

